

Arkadiusz Niedziółka✉

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju usług turystycznych na obszarach wiejskich w wybranych gminach powiatu krakowskiego

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono najważniejsze ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych na obszarach wiejskich powiatu krakowskiego według przedstawicieli wybranych samorządów gminnych. Materiał badawczy obejmował wyniki badań przeprowadzonych w sześciu z 17 gmin powiatu, posiadających najlepiej rozwiniętą infrastrukturę turystyczną oraz najatrakcyjniejsze walory przyrodnicze i kulturowe. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety. Zawierał on pytania dotyczące czynników rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych w danej gminie oraz pytania związane z rolą władz lokalnych w tym procesie. Ankiety wypełnili specjaliści z samorządów, którzy zajmowali się promocją gminy oraz turystyką.

Słowa kluczowe: usługi turystyczne, obszary wiejskie, turystyka, agroturystyka

Wstęp

Z rozwojem turystyki na wsi związane są bezpośrednio podstawowe usługi turystyczne, do których zalicza się usługi noclegowe, gastronomiczne oraz transportowe. Pierwsze świadczą obiekty hotelarskie i noclegowe różnego typu, np. hotele, motele, pensjonaty, schroniska młodzieżowe, czy gospodarstwa agroturystyczne. Obiekty hotelarskie oferują najczęściej także usługi gastronomiczne.

Na obszarach wiejskich w Polsce można uprawiać różne formy turystyki, m.in. agroturystykę, a więc wypoczynek realizowany w gospodarstwach rolnych¹, ekoturystykę, związaną ze zwiedzaniem i podziwianiem obszarów cennych przyrodniczo, turystykę krajoznawczą, którą cechuje wyłącznie motyw poznawczy, turystykę kulturową nastawioną na zwiedzanie zabytków architektury, muzeów, skansenów i na poznawanie dziedzictwa kulturowego wsi, czy zróżnicowane rodzaje turystyki specjalistycznej np. pieszą, rowerową, konną. Turystyka wiejska obejmuje zatem różne formy turystyki, które mogą

¹ M. Sznajder, L. Przezbórska: Agroturystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 15.

✉ arkadiusz.niedziolka@urk.edu.pl

być związane z rolnictwem, leśnictwem, ogrodnictwem lub rybołówstwem i często są one oparte na atrakcjach przyrodniczych i krajobrazowych². Generalnie turystykę wiejską w różnych formach traktuje się najczęściej jako rodzaj turystyki alternatywnej, przeciwnej turystyce masowej³.

Ciekawym regionem, gdzie turyści mogą przyjeżdżać na wypoczynek i uprawiać różne formy turystyki, są obszary wiejskie powiatu krakowskiego. Ważnym czynnikiem rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych w tym regionie są przede wszystkim obszary cenne przyrodniczo, także chronione w postaci rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych oraz Ojcowskiego Parku Narodowego. Park ten jest najmniejszym parkiem narodowym w Polsce o wybitnych walorach przyrodniczych głównie skały wapienne, dwie udostępnione dla ruchu turystycznego jaskinie: Ciemną i Łokietka, zbudowaną z wapieni skalistych skalną maczugę nazwaną Maczugą Herkulesa oraz Bramę Krakowską będącą przedstawicielką bram skalnych. Na terenie parku można zwiedzić ponadto ciekawe zabytki architektury, przede wszystkim zamki w Pieskowej Skale i Ojcowie. W jego obrębie funkcjonuje ponadto odpowiednia infrastruktura turystyczna, obiekty noclegowe oraz liczne zakłady gastronomiczne, restauracje, bary i gospody. Obszar parku położony jest na terenie czterech gmin wiejskich: Jerzmanowice-Przegonia, Skała, Sułoszowa i Wielka Wieś.

Na obszarach wiejskich powiatu krakowskiego podstawowe i komplementarne usługi turystyczne świadczone są przez różne podmioty. W regionie tym działają np. hotele, a więc obiekty oferujące turystom najwyższy standard i ciekawe pakiety usług rekreacyjnych. W większości gmin działają również liczne gospodarstwa agroturystyczne, świadczące swoim gościom oprócz usług noclegowych nierzadko usługi gastronomiczne i dodatkowo różne usługi rekreacyjne związane z gospodarstwami rolnymi, aktywnym spędzaniem czasu wolnego (jazda konna, siatkówka, wycieczki rowerowe, wędrowki po okolicy), jak i biernym (ogniska, grillowanie, nauka rzemiosła).

Celem opracowania jest przedstawienie najważniejszych czynników społecznych i ekonomicznych, przyczyniających się do rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych na obszarach wiejskich powiatu krakowskiego z punktu widzenia przedstawicieli samorządów gminnych.

Metody badań

Dla realizacji postawionego celu zastosowano dwie metody badawcze. Pierwszą była metoda analizy i krytyki piśmiennictwa związanego z turystyką wiejską, jej formami oraz usługami turystyczno-rekreacyjnymi. Drugą metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, a narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety. Skierowano go do urzędów sześciu gmin cechujących się największą liczbą obiektów noclegowych, przede wszyst-

---

² J. Wojciechowska: Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 22.

³ M. Roman, P. Prus, A. Ramczykowska: Agritourism as a form of income diversification on farms in Koscierski district, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu 2017, t. 19, nr 1, s. 152.

kim gospodarstw agroturystycznych w powiecie krakowskim. Były to gminy: Jerzmanowice-Przegonia, Krzeszowice, Skała, Sułoszowa, Wielka Wieś i Zabierzów. Badania w tych gminach zrealizowano latem 2019 roku, a respondentami byli pracownicy urzędów gmin odpowiedzialni za promocję i turystykę.

Istota usług turystycznych i rekreacyjnych oraz ich rodzaje

Usługi turystyczne są podstawą rozwoju turystyki. Świadczą je różne podmioty funkcjonujące na rynku turystycznym, przede wszystkim obiekty hotelarskie i noclegowe, zakłady gastronomiczne np. restauracje, kawiarnie, karczmy, następnie firmy transportowe (np. przewoźnicy lotniczy czy statki żeglugi morskiej lub śródlądowej). Usługi świadczone przez wymienione podmioty zalicza się do podstawowych usług turystycznych. Kolejną grupą usług turystycznych są usługi towarzyszące, określane również jako usługi dodatkowe, komplementarne albo uzupełniające. Najczęściej w ich skład wchodzi⁴:

- usługi rekreacyjno-sportowe,
- usługi kulturalno-rozrywkowe,
- usługi informacyjne.

Pierwsze z usług komplementarnych to usługi rekreacyjno-sportowe, związane z rekreacją, która w odniesieniu do wyjazdów turystycznych powinna kojarzyć się z czasem wolnym turystów. Rekreacja to „odpoczynek, wytchnienie, rozrywka; dobrowolnie wybrane dla własnej satysfakcji różne formy działalności (wypoczynku) podejmowane poza obowiązkami zawodowymi, społecznymi, domowymi i nauką, czyli w czasie wolnym od obowiązkowych zajęć”⁵. Inna definicja określa rekreację jako „zespół działań i zachowań podejmowanych przez jednostkę w czasie wolnym”⁶. Usługi rekreacyjne mogą świadczyć obiekty hotelarskie, np. w formie masażu, korzystania z krytego basenu lub z siłowni, czy kortu tenisowego. Usługi te oferują również znacznie tańsze dla turystów obiekty, np. gospodarstwa agroturystyczne, które prowadzone są przez rolników i ich rodziny. Agroturystyka opiera się na funkcjonującym, aktywnym, czynnym gospodarstwie rolnym i atrakcjach związanych z rolnictwem⁷. Wśród jej usług rekreacyjnych można m.in. wyróżnić: organizację ognisk, wycieczek po okolicy, grillowanie, jazdę konną, poznawanie różnych form rzemiosła i rękodzielnictwa⁸.

Usługi kulturalno-rozrywkowe mogą z kolei dotyczyć organizacji w hotelach dancin-gów, koncertów, występów kabaretowych itd. Na terenach wiejskich kojarzą się natomiast najczęściej z różnymi imprezami kulturalnymi, m.in. festynami, dożynkami odpustami.

⁴ P. Różycki: Zarys wiedzy o turystyce, Proksenia, Kraków 2006, s. 91–92.

⁵ E. Mazur: Leksykon turystyki i krajoznawstwa, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2000, s. 53.

⁶ A.P. Lubowiecki-Vikuk, M. Paczyńska-Jędryck: Współczesne tendencje w rozwoju form rekreacyjnych i turystycznych, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2010, s. 9.

⁷ M. Roman: Innowacyjność agroturystyki jako czynnik poprawy konkurencyjności turystycznej makroregionu Polski Wschodniej, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2018, s. 81.

⁸ D. Knecht: Agroturystyka w agrobiznesie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 113.

Kolejne wymienione usługi komplementarne to usługi informacyjne. Są one świadczone przez instytucje pośredniczące w wyjazdach turystycznych i dostarczają turystom dokładnych informacji o wszelkich sprawach związanych z wyjazdem do danej miejscowości⁹. W tym przypadku usługi informacyjne świadczą najczęściej biura podróży lub inne podmioty zaangażowane w tworzenie pakietów turystycznych, krajowych i zagranicznych. Usługi informacyjne świadczą także obiekty hotelarskie, głównie pracownicy recepcji, inne obiekty oferujące noclegi, przewodnicy turystyczni itd. Nierzadko turyści korzystają z tablic informacyjnych z wyznaczonymi szlakami turystycznymi, zaznaczonymi obiektami noclegowymi i miejscami do zwiedzania. Szczególnie w miastach lub na obszarach wiejskich bardzo atrakcyjnych turystycznie usługi informacyjne świadczy się ponadto w punktach informacji turystycznej¹⁰.

Przedstawione wcześniej usługi podstawowe i uzupełniające należą do usług turystycznych, które można zdefiniować jako wszystkie społecznie pożyteczne czynności, które mają służyć zaspokajaniu materialnych i niematerialnych (duchowych) potrzeb turystycznych człowieka. Odnoszą się one zarówno do obsługi turysty, jeśli chodzi o potrzeby materialne (np. komunikacyjne lub noclegowe), jak i jego osobowości (potrzeby duchowe, np. kulturalno-rozrywkowe)¹¹.

Usługi turystyczne i rekreacyjne często oferowane są turystom na obszarach wiejskich, szczególnie tych, które posiadają atrakcyjne walory krajobrazowe, np. góry, jeziora, rzeki, lasy. W gminach wiejskich, mających odpowiednie walory turystyczne, działają różne obiekty noclegowe, najczęściej gospodarstwa agroturystyczne oraz kwatery prywatne. We wsiach funkcjonują także i obiekty hotelarskie, m.in. hotele, motele, pensjonaty, oferujące znacznie wyższy standard aniżeli dwa pierwsze wymienione obiekty.

Wyniki badań

Wszystkie gminy, w których przeprowadzono badania mają opracowane aktualne strategie rozwoju. W gminach Jerzmanowice-Przebinia, Skąpa i Wielka Wieś zostały one opracowane na lata 2014–2020. Strategię gminy Zielonki opracowano na lata 2010–2020, gminy Sułoszowa na lata 2013–2020, a gminy Krzeszowice na lata 2014–2022. W każdym z tych dokumentów strategicznych zapisane są różne działania wspierające sektor usług turystyczno-rekreacyjnych. W „mocnych stronach” analizy SWOT badanych gmin atrybuty sprzyjające rozwojowi turystyki dotyczą przede wszystkim atrakcyjnych walorów krajobrazowych, obszarów cennych przyrodniczo oraz walorów kulturowych. W „szansach” rozwoju gmin skierowanych na sektor usług turystyczno-rekreacyjnych najczęściej zapisane były natomiast:

- możliwości finansowania inwestycji ze środków unijnych,
- bliskość Krakowa, umożliwiająca np. rozwój turystyki weekendowej,
- moda na wypoczynek na atrakcyjnych obszarach wiejskich.

---

⁹ A. Oleksiak: Marketing usług turystycznych, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007, s. 116.

¹⁰ M. Jalinik: Doradztwo w działalności turystycznej, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2016, s. 68–69.

¹¹ W.W. Gaworecki: Turystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 183.

Jedną z najpopularniejszych form turystyki wiejskiej jest agroturystyka. W związku z tym jedno z pytań ankietowych dotyczyło tego, czy w strategiach zapisano działania wspierające rozwój usług agroturystycznych. Przedsięwzięcia takowe zostały zapisane w strategiach rozwoju czterech gmin, akurat tych, na których terenie znajduje się Ojcowski Park Narodowy. Są to gminy: Jerzmanowice-Przegonia, Skąła, Sułoszowa i Wielka Wieś. Z racji obecności parku możliwe jest wykorzystanie turystyczne wsi. Tym samym proces ten jest wspierany także przez strategie rozwoju wymienionych gmin. Agroturystyka jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych pozarolniczych źródeł dochodów dla rolników¹². Dlatego rozwija się ona często na obszarach cennych przyrodniczo, w tym chronionych ustawowo.

Podstawą rozwoju turystyki jest materialna baza turystyczna. W ankiecie zawarto pytanie o liczbę i rodzaje obiektów noclegowych. Okazało się, że łącznie w sześciu podanych badaniom gminach zdecydowanie najwięcej zarejestrowanych jest gospodarstw agroturystycznych, mianowicie 77. Tylko na terenie dwóch gmin: Jerzmanowice-Przegonia i Zabierzów funkcjonują hotele (tab. 1).

Tabela 1. Obiekty noclegowe funkcjonujące w badanych gminach

Obiekt	Gmina					
	Jerzmanowice-Przegonia	Krzeszowice	Skąła	Sułoszowa	Wielka Wieś	Zabierzów
Gospodarstwo agroturystyczne	9	8	20	26	10	4
Schronisko młodzieżowe	1	1	–	1	–	–
Kwaterna prywatna	–	6	–	–	7	4
Dom Pielgrzyma	–	1	–	–	–	–
Ośrodek rehabilitacyjno-leczniczy	–	1	–	–	–	–
Pensjonat	–	1	–	–	–	–
Hotel	–	7	5	–	7	5
Kwaterna prywatna	–	7	4	–	–	–

Źródło: badania własne.

We wszystkich obiektach uwzględnionych w tabeli 1 usługi noclegowe świadczone są najczęściej w pokojach gościnnych dwu- i trzyosobowych (głównie w hotelach, gospodarstwach agroturystycznych i w kwaternach prywatnych). W trzech schroniskach młodzieżowych dominują natomiast pokoje wieloosobowe. Usługi gastronomiczne zawsze świadczy się turystom w hotelach, a w przypadku innych obiektów sytuacja jest zróżnicowana.

¹² M. Bogusz, B. Kiełbasa.: Źródła finansowania i kierunki inwestycji w wybranych gospodarstwach agroturystycznych położonych na obszarze polskich Karpat, Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych 2014, nr 1, s. 6.

Ważnym czynnikiem determinującym rozwój usług turystycznych są różnorodne usługi rekreacyjne, dotyczące zarówno rekreacji aktywnej, jak i biernej. Wszystkie hotele w badanym regionie oferują swoim gościom ciekawe i różne opcje spędzania czasu wolnego. Przeważnie dotyczą one możliwości korzystania z siłowni, sauny i gry w tenisa ziemnego. W gospodarstwach agroturystycznych natomiast turyści mogą skorzystać z innych form rekreacji aniżeli w hotelach. Mogą organizować ogniska i grillowanie, uczestniczyć w wycieczkach rowerowych, grać w siatkówkę oraz w przypadku niektórych obiektów zaznajomić się z podstawami hodowli zwierząt gospodarskich, oraz różnych form produkcji roślinnej.

Oprócz obiektów hotelarskich i noclegowych usługi rekreacyjne świadczą także różne obiekty nieoferujące noclegów dla turystów. W związku z tym zadano w ankiecie następane pytanie, dotyczące liczby i rodzajów obiektów rekreacyjno-sportowych, działających w badanych gminach. Okazało się, że w każdej gminie są boiska sportowe, a zdecydowanie najwięcej mieści się w gminie Zabierzów (20). W gminach Krzeszowice i Wielka Wieś jest ich natomiast po osiem, w gminie Skała siedem, w gminie Jerzmanowice-Przegonia pięć, a w gminie Sułoszowa cztery. Oczywiście z boisk sportowych korzystają przede wszystkim stali mieszkańcy, ale różne formy czynnej rekreacji mogą na nich uprawiać również turyści. Innym obiektem sportowo-rekreacyjnym są hale sportowe. Trzy hale znajdują się w gminie Krzeszowice, a trzy gminy: Skała, Wielka Wieś i Zabierzów mają po tylko jednej hali. Popularną formą rekreacji jest ponadto jazda konna. Mieszkańcy dwóch gmin: Skała i Wielka Wieś mogą skorzystać z trzech klubów jeździeckich, a mieszkańcy gminy Krzeszowice i Zabierzów mają po jednym takim klubie. Z rekreacyjnej jazdy konnej korzystają niekiedy również turyści wypoczywający w omawianym regionie. Wśród innych obiektów rekreacyjnych w badanych gminach można wyróżnić:

- siłownię (gm. Krzeszowice – 5, gm. Zabierzów – 2, gm. Skała – 1),
- kompleks golfowy (gm. Krzeszowice),
- kryty basen pływacki (gm. Zabierzów),
- lodowisko sezonowe (gm. Krzeszowice),
- wyciąg narciarski (gm. Krzeszowice).

Na pytanie o plany budowy nowych obiektów rekreacyjno-sportowych w przyszłości, ankietowany z gminy Jerzmanowice-Przegonia wskazał na budowę hali sportowej, a badany z gminy Krzeszowice stwierdził, że w planach jest budowa otwartej kąpieliska. Pozostali ankietowani nie odnieśli się do tego pytania.

Jedną z podstawowych form turystyki jest turystyka kwalifikowana, związana z czynnym spędzaniem czasu wolnego oraz uprawianiem różnego rodzaju sportu w sposób rekreacyjny. W związku z tym następane pytanie zawarte w ankiecie dotyczyło szlaków turystycznych, czy są one wyznaczone w badanych gminach. Wszystkie odpowiedzi respondentów były twierdzące. W każdej gminie występują piesze i rowerowe szlaki turystyczne, co dodatkowo podnosi ich walor turystyczno-rekreacyjny.

Podstawą rozwoju turystyki w gminie są generalnie walory przyrodnicze, także i kulturowe, odpowiednia baza noclegowa i żywieniowa, oferta rekreacyjna, szlaki turystyczne oraz właściwie stosowany marketing. Przedsięwzięcia marketingowe, głównie kształtowanie odpowiednich produktów turystycznych, uruchomienie kanałów ich sprzedaży oraz stosowanie

różnych narzędzi z instrumentarium promocyjnego wdrażają w życie właściciele obiektów noclegowych, gastronomicznych, władze samorządowe i inne podmioty, np. LGD (lokalne grupy działania) czy LOT-y (lokalne organizacje turystyczne).

Wszyscy badani poproszeniu byli w ankiecie o wymienienie narzędzi promocji stosowanych w usługach turystyczno-rekreacyjnych. Każdy badany wskazał na oficjalną stronę internetową swojej gminy, na wydawnictwa oraz na współpracę w zakresie komunikacji z rynkiem z różnymi podmiotami.

W celu identyfikacji najważniejszych czynników determinujących rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych w badanych gminach zadano respondentom pytanie o uwarunkowania ekonomiczne oraz społeczne wpływające na rozwój tych usług. Do tych pierwszych ankietowani najczęściej zaliczali:

- inwestycje władz samorządowych w sektorze turystyczno-rekreacyjnym,
- wsparcie gminy jako beneficjenta ze środków UE, z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 (PROW),
- działalność promocyjną władz lokalnych.

Wśród uwarunkowań społecznych rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych badani natomiast wymieniali:

- współpracę władz gminnych z lokalnymi grupami działania oraz stowarzyszeniami agroturystycznymi,
- imprezy kulturowe,
- działalność w gminach kół gospodyń wiejskich oraz zespołów pieśni i tańca.

Istotnym czynnikiem wspierającym rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych na obszarach wiejskich są różne przedsięwzięcia inwestycyjne. Najczęściej dotyczą one inwestycji skierowanych na poszczególne elementy infrastruktury turystycznej. Okres przeprowadzania niniejszych badań charakteryzował się możliwością ubiegania się przez gminy wiejskie i miejsko-wiejskie o wsparcie finansowe z różnych działań PROW-u 2014–2020. Gminy jako beneficjent mogły aplikować o środki unijne z działania „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich” (M07) z dwóch poddziałań¹³:

1. Poddziałanie 7.6 „Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej”.
2. Poddziałanie 7.4 „Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji, kultury i powiązanej infrastruktury”.

Czynnikiem wspierającym rozwój infrastruktury turystycznej w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich może być wsparcie PROW-u na lata 2014–2020. Gminy te mogą być beneficjentami różnych działań i uzyskać z PROW-u refundację części poniesionych inwe-

¹³ J. Zawadka: *Możliwość finansowania przedsięwzięć z zakresu turystyki wiejskiej w perspektywie 2014–2020*, [w:] *Innowacyjność w turystyce wiejskiej a nowe możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich*, W. Kamińska (red.), Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa 2015, s. 282.

stycji, zwanych kosztami kwalifikowanymi. Zadano w związku z tym pytanie o korzystanie z PROW-u 2014–2020 przy różnych przedsięwzięciach dotyczących usług turystyczno-rekreacyjnych. W gminach Jerzmanowice-Przebinia i Zabierzów nie złożono żadnego projektu w tym programie. W gminie Krzeszowice przy współfinansowaniu z Działania PROW-u „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich” zbudowano ścieżki i trasy rowerowe oraz miejsca dla odpoczynku dla turystów. Podobne inwestycje z tego działania zrealizowano w gminie Sułoszowa. W gminie Wielka Wieś środki unijne wsparty natomiast budowę ścieżek rowerowych oraz zostały ponadto przeznaczone na organizację kursów związanych z turystyką i na promocję usług turystyczno-rekreacyjnych. Ankietowany w gminie Skała wskazał z kolei na współfinansowanie z tych środków budowy hali widowisko-sportowej z zapleczem rekreacyjnym i sportowym.

W gminie Sułoszowa w ramach PROW-u na lata 2014–2020 skorzystano natomiast ze wsparcia unijnego w trzech projektach. Dotyczyły one inwestycji w rozwój infrastruktury turystycznej, a dokładniej rozbudowy sieci oznakowanych szlaków rowerowych, zagospodarowania turystycznego podnóża zamku w Pieskowej Skale oraz budowy wyciągu narciarskiego (tab. 2).

Tabela 2. Zakończone i realizowane w gminie Sułoszowa projekty z PROW-u na lata 2014–2020

Nazwa projektu	Czas realizacji	Wartość i źródła finansowania	Uzasadnienie
Rozbudowa sieci oznakowanych i bezpiecznych szlaków rowerowych w gminie	2014–2020	1,5 mln (zł) – budżet gminy i fundusze UE	Turystyka rowerowa oraz kolarstwo górskie stają się coraz bardziej popularne. Oferta dla tego typu formy sportu i rekreacji powinna być poszerzana i uatrakcyjniana w miarę możliwości.
Zagospodarowanie turystyczne podnóża zamku Pieskowa Skała	2014–2020	5,0 mln (zł) – budżet gminy i fundusze UE	Gmina dysponuje olbrzymim potencjałem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Nie jest on jednak w pełni wykorzystywany z uwagi na słabo rozbudowane zaplecze turystyczne (gastronomia, parkingi, strefy relaksu).
Budowa infrastruktury turystycznej/ rekreacyjnej: wyciąg narciarski	2018–2020	2,5 mln (zł) – budżet gminy, fundusze UE i Urząd Marszałkowski	Stworzenie profesjonalnego wyciągu narciarskiego z zapleczem znacząco wzmocni atrakcyjność turystyczną gminy w sezonie zimowym.

Źródło: badania własne.

Na pytanie o zamiar skorzystania przez gminy ze środków z PROW-u na rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych w przyszłości wszyscy badani odpowiedzieli twierdząco.

Ankietowani mieli następnie wymienić czynniki mogące wpłynąć na zwiększenie popytu turystycznego w przyszłości. Wszyscy wymieniali podobne kwestie, a mianowicie:

- inwestycje władz samorządowych w infrastrukturę, przede wszystkim ze źródeł unijnych,

- wśród inwestycji w infrastrukturę wymieniali realizację projektów dotyczących rozwoju infrastruktury rekreacyjnej, rozbudowę parkingów oraz tworzenie ścieżek rowerowych,
  - działalność marketingową, głównie promocyjną,
  - tworzenie nowych produktów turystycznych,
- Większość wymienionych działań była do tej pory realizowana, w przypadku tworzenia nowych produktów turystycznych władze samorządowe natomiast muszą wykazać się kreatywnością, innowacyjnością i pomysłowością. Szanse na sukces mają bowiem jedynie innowacyjne i bardzo interesujące oferty rekreacyjno-turystyczne.

Podsumowanie

Rynek usług turystyczno-rekreacyjnych na obszarach wiejskich powiatu krakowskiego jest najlepiej rozwinięty w czterech gminach: Jerzmanowice-Przegonia, Skała, Sułoszowa i Wielka Wieś. Na ich terenie znajduje się Ojcowski Parki Narodowy posiadający wybitne walory przyrodnicze, skały wapienne, jaskinie krasowe oraz rozległe kompleksy leśne.

Oprócz walorów krajobrazowych badanego regionu, do podstawowych czynników determinujących rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych zalicza się odpowiednio rozbudowaną infrastrukturę turystyczną. Jej podstawowym elementem jest baza noclegowa – głównie gospodarstwa agroturystyczne. W gminie Zabierzów funkcjonuje ponadto pięć hoteli, a więc obiektów hotelarskich o najwyższym standardzie usług, a w gminie Wielka Wieś jest ich siedem. Ważnym składnikiem rozwoju usług turystycznych w badanych gminach są również różne usługi rekreacyjne.

Najważniejsze inne stwierdzenia i wnioski dotyczące społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych na obszarach wiejskich powiatu krakowskiego to:

- wszystkie badane gminy mają aktualne strategie rozwoju, w których zapisano różne działania wspierające rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych,
- do najważniejszych czynników rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych, zapisanych w „mocnych stronach” gmin zaliczają się obszary cenne przyrodniczo, co szczególnie można zaobserwować w przypadku czterech wymienionych na początku podsumowania gmin, położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Ojcowskiego Parku Narodowego,
- w strategiach tych czterech gmin, a więc Jerzmanowice-Przegonia, Skały, Sułoszowej i Wielkiej Wsi zapisano ponadto działania wspierające rozwój agroturystyki,
- w „szansach” rozwoju gmin zapisano przede wszystkim możliwości finansowania inwestycji w sektorze usług turystyczno-rekreacyjnych ze środków unijnych, bliskie sąsiedztwo Krakowa, dzięki któremu możliwy jest głównie rozwój turystyki weekendowej oraz modę na wypoczynek na atrakcyjnych turystycznie obszarach wiejskich,
- we wszystkich gminach są boiska sportowe, ale hale sportowe i kluby jeździeckie znajdują się w trzech gminach,
- z PROW-u na lata 2014–2020, z działań dotyczących przede wszystkim modernizacji bądź budowy szlaków turystycznych, korzystały do tej pory cztery gminy: Krzeszowice, Skała, Sułoszowa i Wielka Wieś,

- wśród społecznych uwarunkowań rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych badani wskazywali współpracę władz samorządowych z lokalnymi grupami działania lub stowarzyszeniami agroturystycznymi, imprezy kulturowe oraz działalność kół gospodyń wiejskich i zespołów pieśni i tańca,
- istotnym czynnikiem determinującym rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych jest działalność marketingowa, głównie promocyjna.

Literatura

- Bogusz M., Kiełbasa B.: Źródła finansowania i kierunki inwestycji w wybranych gospodarstwach agroturystycznych położonych na obszarze polskich Karpat, *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych* 2014, nr 1, s. 5–21.
- Gaworecki W.W.: *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.
- Mazur E.: *Leksykon turystyki i krajoznawstwa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2000.
- Jalinik M.: *Doradztwo w działalności turystycznej*, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2016.
- Knecht D.: *Agroturystyka w agrobiznesie*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2009.
- Lubowiecki-Vikuk A.P., Paczyńska-Jędryk M.: *Współczesne tendencje w rozwoju form rekreacyjnych i turystycznych*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2010.
- Oleksiak A.: *Marketing usług turystycznych*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007.
- Roman M., Prus P., Ramczykowska A.: Agritourism as a form of income diversification on farms in Koscierski district, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu Agritourism as a form of income diversification on farms in Koscierski district*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* 2017, t. 19, nr 1, s. 151–157.
- Roman M.: Innowacyjność agroturystyki jako czynnik poprawy konkurencyjności turystycznej makroregionu Polski Wschodniej, *Wydawnictwo SGGW*, Warszawa 2018.
- Różycki P.: *Zarys wiedzy o turystyce*, Proksenia, Kraków 2006.
- Sznajder M., Przezbórska L.: *Agroturystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.
- Wojciechowska J.: *Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.
- Zawadka J.: *Możliwość finansowania przedsięwzięć z zakresu turystyki wiejskiej w perspektywie 2014–2020*, [w:] *Innowacyjność w turystyce wiejskiej a nowe możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich*, W. Kamińska (red.), Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa 2015.

Economic and social determinants for the development of tourist services in rural areas in selected communes of the Krakow District

Summary. In the article the most important economic and social determinants of tourism and recreational services in rural areas in Krakow District were presented according to representatives of selected municipal self-governments. The research material included the results of survey carried out in six from seventeen communes of the county, possessing the best developed tourist infrastructure as well as the most attractive natural and cultural values. The survey questionnaire was used for the research. It contained questions about the factors for the development of tourist and recreational services in a given commune and questions connected with the role of local authorities in this process. The survey was completed by specialists from local governments who dealt with the promotion of the commune and tourism.

Key words: tourism services, rural areas, tourism, agritourist